
På spaning efter den välfärd som flytt

Vi hör nästan dagligen någon som med emfas uttrycker att politiken blivit ointressant, och bara handlar om pengar nu för tiden. Som för att på något vis omedvetet bekräfta sitt eget påstående brukar personen i nio fall av tio fortsätta med att man ovillkorligen måste få mer pengar till skolan, sjukvården, polisen, kommunerna, eller något annat behjärtansvärt ändamål. Men detta, kan man tycka, visar väl om något att pengar och deras användning inom politiken faktiskt är mycket viktigt, och från en samhällslig utgångspunkt allt annat än ointressant?

Lika fullt kanske det ändå är så att orimligt mycket av offentlig debatt handlar om budgetförändringar och om olika områden skall få några promilles (eller i enstaka fall någon procent) ökning eller minskning av budgeten. Naturligtvis är detta viktigt, men visst borde det vara ännu viktigare att diskutera hur man använder de 100 procenten man faktiskt har idag?

Varför gör man då inte det? Förlustaversion är ett skäl. Enkelt uttryckt så blir vi mer upprörda över en försämring än vi blir glada över en (i pengatermer) lika stor förbättring, som påvisats bl a av många psykologer. Av detta följer den politiska rationaliteten att undvika komplicerade förändringar, som ju med nödvändighet har många vinnare och förlorare. Även om vinnarna är många fler så

kommer förmodligen förlorarna att synas mer i debatten och i media (läs TV), vilket kan verka menligt för de egna opinionssiffrorna. Enklare då att föreslå någon promilles ökning av budgeten, eller att inte göra någonting alls.

Vad kan då ekonomer tillföra välfärdsdebatten? Ekonomer har som bekant under en lång tid varit tveksamma till att jämföra välfärdseffekter mellan olika människor, och därmed självmant blivit förvisade att enbart fokusera på effektivitetsaspekter i ett tämligen atomistiskt perspektiv, men på senare tid har detta börjat förändras. Sociala normer, status, altruism, sociala preferenser och beteendeantaganden och social interaktion mer allmänt är exempel på forskningsområden där det sker en mycket snabb utveckling för tillfället, bl a inom experimentell ekonomi. Denna utveckling medför naturligtvis att vissa tidigare slutsatser måste omprövas, och att det i vissa fall blir svårare att dra entydiga slutsatser, vilket är ett pris man måste betala för ökad realism och relevans. Sammantaget är det ändå ingen tvekan om att möjligheten för ekonomer att bidra med förnuftiga råd ökar.

Inspirerade av bl a psykologer så har många ekonomer, som t ex Andrew Oswald, även börjat mäta och analysera människors subjektivt upplevda välfärd. Ett intressant och ro-

bust resultat från sådana undersökningar är att arbetslöshet orsakar en mångdubbelt större välfärdsförlust än vad inkomstminskningen motsvarar. Kanske borde vi inte bli överraskade, trots att resultatet strider mot konventionell ekonomisk teori där ju inkomstminskningen till del uppvägs av ökad fritid för den arbetslöse. Det finns nämligen mycket empirisk kunskap som visar hur mycket social acceptans och ett gott självförtroende betyder för vårt välbefinnande, och faktiskt också hur mycket vi manipulerar vår bild av oss själva, både för oss själv och inför andra, för att verka bättre än vad vi är. Men om nu ingen vill anställa mig är det inte lätt att skapa en speciellt positiv bild av sin egen förmåga.

Detsamma gäller rimligtvis alla som utsätts för medvetna och upprepade kränkningar av sin nära omgivning. Skolverkets senaste attitydundersökning från 2001 visar att åtta procent, eller ca 50 000, av eleverna i årskurs 7–9 och i gymnasieskolan känner sig mobbade av andra elever eller lärare. Andra undersökningar visar ännu högre siffror. Mobbning är vidare enligt BRIS det vanligaste skälet till att man ringer Barnens hjälptelefon. Ett typiskt samtal återgivet på deras hemsida börjar: ”Jag har inga kompisar. Dom säger att jag är ful, fet och äcklig!” Antag att man genom någon åtgärd kunde få denna mobbning att upphöra, så att flickan istället kan känna sig glad, trygg och accepterad av alla på sin skola. För att få en uppfattning om denna välfärdseffekts omfattning, mätt i pengar, gör följande tankeexperiment: Försök att föreställa dig hur mycket extra lön du skulle behöva per månad för att din subjektivt

upplevda välfärd skulle *öka* lika mycket som flickans skulle öka av att mobbningen upphörde. Det är inte lätt, men de flesta personer som inte lider av alltför grava empatistörningar lär inse att de potentiella välfärdseffekterna av minskad mobbning är enorma (vilket naturligtvis även gäller vuxenmobbning).

Visst, säger många, det är nog riktigt men för att kunna göra något åt problemen måste skolan få ökade ekonomiska resurser. Men det är ju precis det som inte är sant. Det är visserligen viktigt att skolan har adekvata resurser, och det är mycket möjligt att dessa borde öka. Men det handlar inte i första hand om mer pengar utan om prioritering av både pengar och, kanske framförallt, tid. Det finns ju ingenting som säger att det måste vara just nästa miljard som skall användas för att minska mobbningen.

Att kunna behandla sina medmänniskor med respekt och medkänsla borde istället räknas som en av skolans basfärdigheter, tillsammans med att kunna läsa, skriva och räkna. Övriga färdigheter är i jämförelse sekundära.

OLOF JOHANSSON-STENMAN